Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22.10.2020, sp. zn. 5 Tdo 972/2020, ECLI:CZ:NS:2020:5.TDO.972.2020.1

Číslo: 51/2021

Právní věta:

Výše škody, která je znakem kvalifikované skutkové podstaty přečinu způsobení úpadku ve smyslu § 224 odst. 1, odst. 3 nebo 4 tr. zákoníku, odpovídá rozdílu mezi tím, v jakém rozsahu byl pachatel jako dlužník schopen uspokojit pohledávky poškozených věřitelů dříve, než se dostal do úpadku [§ 3 odst. 1, 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), ve znění pozdějších předpisů], a v jakém rozsahu (a zda vůbec) by je mohl uspokojit poté, co si přivodil úpadek.

K tomu je třeba opatřit dostatečné důkazy zejména na podkladě znaleckého zkoumání ekonomického stavu dlužníka jak před způsobením úpadku, tak po něm. Z něj musí být zřejmý i vliv majetkových dispozic pachatele na způsobení stavu úpadku a na omezení možnosti uspokojení pohledávek věřitelů.

Nepodaří-li se zjistit (např. v důsledku chybějících účetních a dalších dokladů), zda v době, kdy pachatel jako dlužník činil určité výdaje ze svého majetku bez získání odpovídající protihodnoty, byl již v úpadku či nikoli, lze toto jeho jednání posoudit jako přečin poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku, pokud uvedenými majetkovými dispozicemi alespoň částečně zmařil uspokojení svého věřitele.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 22.10.2020

Spisová značka: 5 Tdo 972

Číslo rozhodnutí: 51

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Poškození věřitele, Škoda, Znalecký důkaz, Způsobení úpadku

Předpisy: § 105 tr. ř.
§ 222 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku
§ 224 odst. 1 tr. zákoníku
§ 224 odst. 3 tr. zákoníku
§ 224 odst. 4 tr. zákoníku

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání obviněného T. K. podle § 265k odst. 1 tr. ř. zrušil rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 4. 12. 2019, sp. zn. 5 To 280/2019, a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. 6 T 79/2018. Podle § 265k odst. 2 tr. ř. zrušil i všechna další rozhodnutí obsahově navazující na zrušená rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. pak Nejvyšší soud přikázal Městskému soudu v Brně, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

I.
Rozhodnutí soudů nižších stupňů

1. Rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. 6 T 79/2018, byl obviněný T. K. uznán vinným přečinem způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. a), d), odst. 4 tr. zákoníku. Za to mu byl podle § 224 odst. 4 tr. zákoníku uložen trest odnětí svobody v trvání 2 roků s podmíněným odkladem jeho výkonu podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 tr. zákoníku na zkušební dobu 4 roků. Současně soud podle § 73 odst. 1, 3 tr. zákoníku uložil obviněnému trest zákazu činnosti spočívající ve výkonu funkce statutárního orgánu v obchodních společnostech a družstvech na dobu 4 roků. Podle § 229 odst. 1 tr. ř. byli všichni ve výroku specifikovaní poškození odkázáni se svými nároky na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

2. Podle skutkových zjištění popsaných ve výroku o vině se obviněný dopustil trestné činnosti stručně uvedeno tím, že v období od dubna 2013 do září 2014 v XY jako jediný jednatel a společník obchodní společnosti R. se sídlem v XY (dále též jen „společnost R." nebo „obchodní společnost"), ačkoli měl přehled o hospodářské situaci včetně výše závazků této obchodní společnosti, nakupoval luxusní automobily (tov. zn. Mercedes, Audi, Range Rover, Bentley, Volkswagen a BMW), které nebyly potřebné k podnikatelské činnosti, čímž zatížil obchodní společnost nadbytečnými výdaji v podobě úvěrových splátek a akontací za vozidla v celkové výši 2 411 498 Kč, přičemž v téže době obchodní společnost disponovala již 14 automobily, za které platila měsíční splátky ve výši 183 854 Kč, dále obviněný v roce 2013 rozhodl jménem společnosti R. o poskytnutí půjčky sám sobě jako fyzické osobě, přičemž ke dni 31. 12. 2014 činil nesplacený zůstatek půjčky částku 1 735 000 Kč. Obviněný přitom věděl, že společnost R. není schopna dostát svým splatným závazkům zejména na platby subdodavatelům, na kterých bylo její podnikání závislé, neboť dodávka materiálu a služeb z jejich strany měla zajišťovat příjmy nutné pro realizaci jiných zakázek. Obviněný tak zatížil společnost R. nadbytečnými výdaji v celkové výši 4 146 498 Kč, což vedlo v průběhu roku 2014 k postupnému zhoršování finanční situace a vyústilo v účetní ztrátu ve výši 6 354 000 Kč, s níž obchodní společnost ukončila hospodářský rok 2014, a zároveň se ke dni 31. 12. 2014 ocitla v úpadku ve smyslu § 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „insolvenční zákon"). Celkem měla obchodní společnost 6 věřitelů se zajištěnými pohledávkami a 69 ostatních věřitelů vyjmenovaných ve výroku o vině, kterým měla vzniknout celková škoda ve výši 27 185 157,16 Kč.

3. Rozsudek soudu prvního stupně napadli odvoláními obviněný a 3 poškození. Krajský soud v Brně z podnětu odvolání poškozených rozhodl rozsudkem ze dne 4. 12. 2019, sp. zn. 5 To 280/2019, jímž podle § 258 odst. 1 písm. f), odst. 2 tr. ř. částečně zrušil napadený rozsudek ve výroku o náhradě škody ohledně těchto poškozených a podle § 259 odst. 3, 4 tr. ř. uložil obviněnému podle § 228 odst. 1 tr. ř. povinnost zaplatit všem třem poškozeným náhradu škody ve výši, jakou uplatnili v trestním řízení. Krajský soud pak podle § 256 tr. ř. zamítl odvolání obviněného jako nedůvodné.

II.
Dovolání obviněného

4. Proti rozsudku Krajského soudu v Brně podal obviněný prostřednictvím svého obhájce dovolání, v němž uplatnil dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.

5. Obviněný vyjádřil svůj nesouhlas se závěry soudů nižších stupňů, které byly přijaty bez snahy náležitě objasnit skutkovou stránku věci. Vadu v hmotněprávním posouzení spatřuje obviněný v tom, že nedošlo k naplnění všech znaků přečinu, za který byl odsouzen. Opakovaně přitom upozorňoval, že nákup vozidel prostřednictvím úvěrů měl své ekonomické opodstatnění, neboť jím docházelo k navýšení „provozního cash flow“ společnosti R., nikoli k jeho snížení, jak nesprávně dovodily soudy. Díky tomuto způsobu hospodaření obviněný v době krize oddaloval hrozící úpadek společnosti R. Zdůraznil, že luxusní automobily kupoval za výhodné ceny, které po úhradě akontace splácel, ačkoli o vrácení daně z přidané hodnoty mohl požádat ihned, dále častějším obměňováním vozového parku udržoval jeho vyšší hodnotu. Tím, že žádný ze soudů nepřistoupil k zadání a vypracování revizního znaleckého posudku, se obviněný cítí být dotčen na svém právu na spravedlivý proces, stejně tak způsobem hodnocení výpovědí svědků výlučně v jeho neprospěch. Odmítl, že by jednal bez ohledů na další fungování společnosti R., čímž je podle jeho přesvědčení vyloučeno naplnění znaku hrubé nedbalosti. Dále konstatoval, že by k úpadku R. došlo i bez nákupů vozidel a poskytnutí půjčky, čímž odpadl další ze znaků skutkové podstaty, a to příčinná souvislost mezi jeho jednáním a způsobením škodlivého následku, jak je vyčíslen ve výroku o vině. Obviněný má za to, že nemělo dojít k jeho trestnímu stíhání, on sám měl zájem pokračovat řádně v podnikání, čemuž bránila zejména negativní kampaň klientů, která vedla ke ztrátě nových zakázek. Poukázal na svou snahu splnit přijaté závazky i za cenu pronájmu vlastního bytu některým klientům, jiným dokonce vrátil přijatou finanční zálohu, a to i po zahájení insolvenčního řízení obchodní společnosti R.

6. Obviněný T. K. závěrem svého dovolání navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil rozsudky Krajského soudu v Brně i Městského soudu v Brně, a aby věc vrátil Městskému soudu v Brně k novému projednání a rozhodnutí.

7. Nejvyšší státní zástupce nevyužil svého práva vyjádřit se k dovolání obviněného.

III.
Posouzení důvodnosti dovolání

a) Obecná východiska

8. Nejvyšší soud nejprve zjistil, že jsou splněny všechny formální podmínky pro konání dovolacího řízení a zabýval se otázkou povahy a opodstatněnosti uplatněných námitek ve vztahu k označenému dovolacímu důvodu.

9. Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. je naplněn tehdy, jestliže v napadeném rozhodnutí nebo v jemu předcházejícím řízení došlo k nesprávnému právnímu posouzení skutku nebo k jinému nesprávnému hmotněprávnímu posouzení. V rámci tohoto dovolacího důvodu tedy lze vznášet námitky spočívající především v tom, že skutek, pro který byl obviněný stíhán a odsouzen, vykazuje znaky jiného trestného činu, než jaký v něm spatřovaly soudy nižších stupňů, anebo nenaplňuje znaky žádného trestného činu. Nesprávné právní posouzení skutku může spočívat i v okolnosti, že rozhodná skutková zjištění neposkytují dostatečný podklad k závěru o tom, zda je stíhaný skutek vůbec trestným činem, popřípadě o jaký trestný čin jde. Podobně to platí o jiném nesprávném hmotněprávním posouzení, které lze dovodit pouze za situace, pokud byla určitá skutková okolnost posouzena podle jiného ustanovení hmotného práva, než jaké na ni dopadalo.

10. Dovolání obviněného obsahuje jednak námitky, které nelze podřadit pod žádný ze zákonem vyjmenovaných důvodů dovolání, ale současně obviněný zaměřil některé svoje výhrady proti naplnění znaků objektivní i subjektivní stránky přečinu podle § 224 odst. 1 písm. a), d), odst. 4 tr. zákoníku způsobem, který odpovídá povaze a účelu uplatněného důvodu dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Zejména obviněný vytýkal soudům nejasnosti ohledně vzniku úpadku společnosti R. a jeho příčin a též nesprávné posouzení znaku škody. Na podkladě této části dovolání obviněného mohl

Nejvyšší soud přezkoumat podle § 265i odst. 3, 4 tr. ř. napadený rozsudek Krajského soudu v Brně i jemu předcházející řízení včetně rozsudku Městského soudu v Brně a shledal, že napadená rozhodnutí jsou zatížena vadou v právním posouzení žalovaného skutku. Soudy především neučinily takové skutkové závěry, které byly nezbytné pro odpovídající právní kvalifikaci i ve vztahu k použití přísnější trestní sazby podmíněné způsobením škody velkého rozsahu. Rozsudky soudů prvního i druhého stupně proto nemohou obstát a bylo nutné je zrušit.

b) K námitkám obviněného

11. Nejvyšší soud nejprve stručně připomene obecné otázky týkající se přečinu způsobení úpadku podle § 224 tr. zákoníku, který je zařazen mezi tzv. úpadkové delikty určené, jejichž spáchání je zaměřeno proti ochraně práv věřitelů (viz zejména ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2243 až 2253). Tento přečin má dvě samostatné základní skutkové podstaty definované v odstavcích 1 a 2. V obou případech je z hlediska trestní odpovědnosti nezbytné zjistit u pachatele stav úpadku, do něhož se při první alternativě pachatel dostane některým z jednání taxativně vyjmenovaných pod písm. a) až e), u druhé skutkové podstaty již pachatel jedná za stavu úpadku bez ohledu na skutečnosti, které jej zapříčinily, a to opět alternativním způsobem, tj. buď přijme nový závazek, nebo zřídí zástavu, a tím zhorší postavení dosavadních věřitelů. U obou základních skutkových podstat je možné úmyslné zavinění (§ 15 tr. zákoníku), postačí však i hrubá nedbalost, ať vědomá či nevědomá (§ 16 odst. 1, 2 tr. zákoníku). V posuzované trestní věci byl obviněný T. K. stíhán a odsouzen jako fyzická osoba jednající za dlužníka – právnickou osobu – společnost R., jejímž byl jednatelem a jediným společníkem (§ 114 odst. 2 tr. zákoníku). Ve shodě s obžalobou soudy kladly obviněnému za vinu naplnění první z citovaných skutkových podstat, a to dvěma z možných způsobů jednání odpovídajících alternativám podle § 224 odst. 1 písm. a), d) tr. zákoníku. Obviněný podle soudů přivodil úpadek společnosti R. tím, že činil vydání hrubě nepřiměřená svým majetkovým poměrům, a tím, že poskytl ze svého majetku půjčku jiné osobě, ač to bylo v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům. Úmyslné nebo hrubě nedbalé jednání pachatele v těchto případech musí předcházet stavu úpadku, který tím pachatel způsobí. K trestnímu postihu přitom nestačí samotné zjištění stavu úpadku, stejně tak není trestně odpovědný ten, kdo, byť i z hrubé nedbalosti, jedná některým ze způsobů uvedených v § 224 odst. 1 písm. a) až e) tr. zákoníku, pokud to u něj nemá za následek vznik úpadku. Úmyslné nebo nedbalostní zavinění (hrubou nedbalost) pachatele je nutno vždy hodnotit k době, kdy pachatel učinil některé z jednání předvídaných v § 224 odst. 1 písm. a) až e) tr. zákoníku (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 2. 2012, sp. zn. 5 Tdo 1440/2011).

12. Z hlediska použití hmotného práva obviněný v dovolání důvodně zpochybnil především naplnění okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby podle § 224 odst. 4 tr. zákoníku, tedy způsobení škody velkého rozsahu, k níž mělo podle soudů dojít v příčinné souvislosti s pořizováním osobních automobilů a poskytnutím půjčky obviněnému. Podle popisu skutku ve výroku o vině by tomuto zákonnému znaku mělo odpovídat zjištění, podle něhož obviněný „zatížil obchodní společnost prokazatelně nadbytečnými výdaji v celkové výši 4 146 498 Kč, když tyto prostředky nemohly být použity ve prospěch obchodní společnosti, kde měly primárně sloužit na úhradu závazků vůči subdodavatelům (…), což vedlo v průběhu roku 2014 k postupnému zhoršování finanční situace obchodní společnosti a vyústilo v účetní ztrátu ve výši 6 354 000 Kč, s níž obchodní společnost ukončila hospodářský rok 2014 (…), ke dni 31. 12. 2014 se ocitla v úpadku ve smyslu § 3 insolvenčního zákona, dne 28. 5. 2015 bylo zahájeno insolvenční řízení a dne 25. 7. 2016 byl prohlášen konkurs, následkem kterého došlo k neuhrazení závazků zajištěných a nezajištěných věřitelů, kterým tak vznikla (…) celková škoda ve výši 27 185 157,16 Kč“. Z citované části tzv. skutkové věty je zjevné, že za škodu způsobenou obviněným soud prvního stupně považoval částku ve výši 27 185 157,16 Kč, čemuž koresponduje i odůvodnění odsuzujícího rozsudku. Krajský soud v Brně se v napadeném rozsudku přiklonil k tomuto zjištění a zjevně je považoval za správné. Soudy

obou stupňů tak považovaly za škodu celkovou výši splatných dluhů společnosti R. v době způsobení stavu úpadku. Takovou úvahu však není možné bez dalšího považovat za dostatečnou pro zjištění skutečné výše škody, k níž mělo dojít v důsledku vynaložení popsaných nákladů souvisejících s pořízením osobních automobilů (akontace a budoucí měsíční splátky za pronájem) a s poskytnutím půjčky obviněnému jako fyzické osobě.

13. Způsobení škody je znakem pouze kvalifikovaných skutkových podstat přečinu způsobení úpadku, a to podle § 224 odst. 3 tr. zákoníku jako značné škody a podle § 224 odst. 4 tr. zákoníku jako škody velkého rozsahu. U druhé alternativy základní skutkové podstaty podle § 224 odst. 2 tr. zákoníku představuje škoda rozdíl mezi výší původního stavu úpadku existujícího k okamžiku přijetí nového závazku nebo zřízení zástavy a konečnou výší úpadku, k jehož prohloubení došlo nově přijatými závazky nebo zřízením zástavy. Přitom je třeba, aby v trestním řízení byla škoda a její výše zjišťována, což se zpravidla děje prostřednictvím znaleckého zkoumání ekonomického stavu úpadce jak před spácháním protiprávního jednání, tak po něm, a to s přihlédnutím k hodnotě majetku dlužníka v době ukončení trestné činnosti. Není proto třeba vyčkávat ukončení insolvenčního řízení, jeho výsledky však mohou být důležité pro rozhodnutí o nároku poškozených věřitelů (viz rozhodnutí pod č. 39/2008 Sb. rozh. tr.).

14. Pokud je pachatel stíhán za skutek odpovídající první skutkové podstatě § 224 odst. 1 tr. zákoníku, tedy za způsobení úpadku některým z jednání vyjmenovaných pod písm. a) až e) citovaného ustanovení, potom škodu ve smyslu § 224 odst. 3 nebo 4 tr. zákoníku představují pohledávky věřitelů zásadně v celé jejich výši. Je totiž třeba vycházet z předpokladu, že v době předcházející stavu úpadku vyvolaném protiprávním jednáním pachatele byl dlužník schopen uhradit všechny své splatné závazky. Potom může jejich celková výše odpovídat výši škody způsobené tímto přečinem. V situaci, v níž by sice dlužník nebyl ještě v úpadku, a to jak v platební neschopnosti, která splňuje znaky úpadku ve smyslu § 3 odst. 1 insolvenčního zákona, tak ve formě předlužení podle § 3 odst. 4 insolvenčního zákona, ale neměl by (po určitou dobu) dostatek finančních prostředků k uspokojení pohledávek svých věřitelů v celém rozsahu, je třeba v trestním řízení zjišťovat alespoň minimální výši, v jaké tak byl schopen učinit. Povinností orgánů činných v trestním řízení je tak určit, do jaké míry byl pachatel způsobilý uhradit splatné pohledávky svých věřitelů, nebýt některého z uvedených jednání, jež vedlo ke způsobení úpadku odpovídajícího definici v § 3 odst. 1 nebo 4 insolvenčního zákona. Vznik škody pak musí být v příčinné souvislosti s některým z jednání uvedených v § 224 odst. 1 písm. a) až e) tr. zákoníku, které vedlo ke způsobení stavu úpadku, a její výši je třeba zkoumat na podkladě ekonomického stavu pachatele před spácháním trestné činnosti, který by umožnil plnit splatné závazky předtím, než si přivodil stav úpadku, a zmařil tak, byť jen částečné, uspokojení pohledávek věřitelů.

15. V posuzované trestní věci však soudy nepostupovaly při řešení otázky naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty podle § 224 odst. 1, 4 tr. zákoníku naznačeným způsobem. Výši způsobené škody soudy stanovily tak, že odpovídá souhrnu všech neuhrazených pohledávek věřitelů společnosti R., aniž by současně byla zkoumána schopnost této obchodní společnosti uspokojit její věřitele v plném rozsahu již před způsobením úpadku. Podle závěru zaujatého soudem prvního stupně měla být důvodem úpadku společnosti R. obviněným realizovaná hrubě nepřiměřená vydání dosahující částky 4 146 498 Kč, ačkoli tyto prostředky mohly být podle soudu využity primárně na úhradu závazků jejím subdodavatelům, což by přispělo k pokračování podnikání ve stavební činnosti a umožnilo by generování podnikatelského zisku. V rámci řešení otázky výše způsobené škody soud nevzal vůbec na zřetel schopnost společnosti R. plnit její finanční závazky vůči věřitelům v rozhodné době, namísto toho učinil v podstatě spekulativní závěr, že věřitelé by mohli být uspokojeni zcela, tudíž škoda způsobená obviněným odpovídá souhrnu neuhrazených pohledávek věřitelů společnosti R. V této souvislosti je možné upozornit na obsah znaleckého posudku vypracovaného znalkyní Mgr. J. L., v němž je zobrazen stav tzv. aktiv společnosti R. v letech 2012 až 2014 a porovnán s cizími

zdroji ve stejném období. Podle těchto údajů poprvé v roce 2014 cizí zdroje převýšily aktiva o částku 6 772 000 Kč. Z tohoto „hospodářského výsledku“ znalkyně dovodila u společnosti R. stav předlužení, nicméně v obou předešlých srovnávaných letech činil rozdíl mezi těmito dvěma majetkovými hodnotami pouze částku kolem 4 milionů Kč ve prospěch aktiv. Přestože samotný tento ukazatel či metoda hodnocení ekonomického stavu obchodní společnosti nevyjadřuje spolehlivě údaj nezbytný ke stanovení výše škody v posuzované trestní věci, znalkyní konstatovaná hodnota aktiv ke konci roku 2013, tj. v době předcházející sporným majetkovým dispozicím obviněného, přinejmenším zpochybňuje schopnost společnosti R. uspokojit splatné pohledávky jejích věřitelů převyšující 27 milionů Kč. S tímto názorem se ztotožnil i odvolací soud a považoval jej za správný. Jak již bylo konstatováno, soudy bez odpovídajícího zodpovězení otázky významné pro použití přísnější trestní sazby trestného činu považovaly za škodu celou výši pohledávek zjištěných věřitelů. Vzhledem ke kritériím určujícím hranice jednotlivých škod v § 138 odst. 1 tr. zákoníku, ve znění účinném do 30. 9. 2020, by znamenala částka více než 27 milionů Kč naplnění znaku škody velkého rozsahu podle nejpřísnější trestní sazby v § 224 odst. 4 tr. zákoníku.

16. V rámci své přezkumné činnosti napadených rozhodnutí soudů prvního i druhého stupně se Nejvyšší soud rovněž přiklonil k pochybnostem obviněného ohledně zjištění stavu úpadku společnosti R., případně okolností, které k němu vedly. Obviněný důvodně vytkl, že ze skutkových zjištění, jak jsou popsána ve výroku o vině v odsuzujícím rozsudku soudu prvního stupně, mimo jiné vyplývá, že jsou mu kladeny za vinu majetkové dispozice ve výši 4 146 498 Kč (z toho částku 1 735 000 Kč činila půjčka jeho osobě), avšak podle znalkyně se společnost R. nacházela ke dni 31. 12. 2014 ve ztrátě ve výši 6 354 000 Kč. Podle obviněného by zjevně stav úpadku nastal i bez jemu vytýkaných výdajů, a to s ohledem na ztrátu vypočtenou znalkyní ve výši 2 207 502 Kč, která evidentně vznikla bez jeho přičinění. Obviněný tímto argumentem poukázal na nesprávnost zjištění soudů, které se opíraly o závěry formulované ve znaleckém posudku, který byl opatřen již v přípravném řízení. Nejvyšší soud považuje tuto výhradu za důvodnou, neboť, jak vyplývá z výše uvedených okolností důležitých pro objasnění vzniku a výše škody u přečinu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. a) až e), odst. 3 nebo 4 tr. zákoníku, má v tomto ohledu stav úpadku zásadní význam.

17. V první řadě soud prvního stupně neobjasnil, zda ve zkoumaném období, v němž obviněný činil zjištěné dispozice s majetkem společnosti R., to znamená v letech 2013 a 2014, kdy nakoupil celkem 6 osobních automobilů a poskytl údajně sám sobě jako fyzické osobě finanční půjčku, se skutečně společnost R. ještě nenacházela ve stavu úpadku, případně jaké příčiny k němu vedly. Úpadek jako jeden ze znaků skutkové podstaty přečinu podle § 224 odst. 1 tr. zákoníku rozhodně nelze ztotožnit s tzv. účetní ztrátou, v níž se podle znalkyně měla jmenovaná obchodní společnost ocitnout k datu 31. 12. 2014. Při zjišťování stavu úpadku je i pro potřeby trestního řízení nutné vycházet z jeho definice v insolvenčním zákoně. Podle § 3 odst. 1 písm. a) až c) insolvenčního zákona je dlužník v úpadku, jestliže má více věřitelů, peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit (platební neschopnost); podle § 3 odst. 4 insolvenčního zákona dlužník, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem, je v úpadku i tehdy, je-li předlužen. O předlužení jde tehdy, má-li dlužník více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. Znalkyně i přesto, že měla tato kritéria hodnotit za účelem odborného posouzení, zda, případně kdy se ocitla společnost R. v úpadku, vycházela z účetních podkladů (konkrétně účetní rozvahy, výkazu zisku a ztrát apod.) a poměřovala výhradně celkové množství aktiv a cizích zdrojů. Její závěry i způsob určování ekonomického stavu dlužníka jsou skutečně velmi kusé, rozhodně neposkytují dostatečný informační základ pro odpověď na zásadní otázku o způsobení úpadku společnosti R., přestože sama znalkyně konstatovala úpadek ve formě předlužení ke dni 31. 12. 2014. Odbornému názoru znalkyně je nutné taktéž vytknout chybějící hodnocení vlivu jednotlivých kroků obviněného na ekonomickou situaci společnosti R. Znalkyně se omezila na pouhý výrok, podle něhož „nelze konstatovat, že v průběhu posuzovaného období vznikly mimořádné náklady, ale byly prováděny operace, které zásadně omezily splacení závazků obchodní společnosti.“ V tomto ohledu

se spíše znalkyně vyjadřovala k jiné formě stavu úpadku než k předlužení, a to k platební neschopnosti. Současně ale znalkyně konstatovala, že na pokladně chyběla hotovost ve výši 4 613 303 Kč, která byla uměle snížena vyplacením podílu na zisku obviněnému v roce 2014 na hodnotu ve výši 1 738 862 Kč. Poslední částka pak odpovídá nesplacené části půjčky, kterou měl obviněný poskytnout z prostředků společnosti R. sám sobě jako fyzické osobě. Tato skutečnost vyvolává podezření z toho, že fakticky si obviněný nepůjčil žádné peníze od společnosti R., ale tvrzená majetková dispozice v jeho prospěch měla pouze zakrýt předešlé odčerpání peněz z pokladny bez jejich řádného zaúčtování v evidenci společnosti R. Formulace a závěry znalkyně Mgr. J. L. v jejím znaleckém posudku jsou minimálně nekonzistentní, nejasné, nepřesvědčivé a zejména nejsou zaměřeny na hlediska zjišťování stavu úpadku dlužníka v souladu s kritérii uvedenými v § 3 insolvenčního zákona.

18. Přestože k trestní odpovědnosti pachatele přečinu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 tr. zákoníku není třeba, aby některé z jednání taxativně vyjmenovaných pod písm. a) až e) tohoto ustanovení bylo jedinou, resp. výlučnou příčinou vzniku úpadku, je nezbytné zjistit, zda šlo o takovou příčinu, bez níž by úpadek vůbec nenastal. V posuzované věci si soudy náležitým způsobem neujasnily tyto základní podmínky vyvození trestní odpovědnosti u obviněného, a to jak ve vztahu k naplnění základní skutkové podstaty trestného činu podle § 224 odst. 1 nebo 2 tr. zákoníku, tak i ohledně kvalifikačního znaku škody podle § 224 odst. 3 nebo 4 tr. zákoníku. Jak bylo již vysloveno shora, výsledek znaleckého zkoumání Mgr. J. L. neposkytl soudům nezbytný odborný podklad o finančním hospodaření společnosti R. a o důsledku majetkových dispozic obviněného, které prováděl jejím jménem v letech 2013 a 2014. Především nebyly řádně objasněny okolnosti vzniku úpadku této obchodní společnosti, a to jak jeho příčin, tak doby, kdy skutečně nastal. Městský soud v Brně v hlavním líčení konaném dne 16. 4. 2019 za souhlasu procesních stran, tedy i obviněného, provedl důkaz tímto znaleckým posudkem pouze jeho přečtením. V odůvodnění svého rozsudku v podstatě soud citoval podstatný obsah posudku, přestože nebyl zaměřen na zkoumání všech okolností, které byly nezbytné pro právní posouzení skutku, a navíc jeho odborná stanoviska jsou v určité části vnitřně rozporná. Městský soud dále neprovedl žádné zhodnocení výsledků znaleckého zkoumání samostatně ani ve spojení s dalšími ve věci opatřenými a provedenými důkazními prostředky. Soud tak v podstatě akceptoval nedostatky, jimiž byla zatížena již obžaloba, ačkoli bylo její povinností prokazovat stav úpadku společnosti R. včetně jeho formy (platební neschopnost či předlužení) a vliv majetkových dispozic obviněného, které činil jménem této obchodní společnosti, na jeho způsobení. Jak bylo obecně uvedeno v bodě 11. tohoto usnesení, k naplnění první ze základních skutkových podstat dojde tehdy, je-li stav úpadku způsoben ve spojení s některým z jednání dlužníka, jak jsou vyjmenována v § 224 odst. 1 písm. a) až e) tr. zákoníku. V případě, v němž pachatel jedná již za stavu úpadku způsobem předvídaným v § 224 odst. 2 tr. zákoníku, tj. prohloubí úpadek přijetím nového závazku nebo zřízením zástavy, čímž zhorší postavení dosavadních věřitelů, jde o druhou základní skutkovou podstatu přečinu způsobení úpadku. U každé z obou základních skutkových podstat je třeba odlišným způsobem zjišťovat výši případné škody, jak bylo vyloženo v bodech 13. a 14. tohoto usnesení. Uvedená pochybení soudu prvního stupně nenapravil ani odvolací soud, naopak se ztotožnil s vytčeným postupem, ačkoli obviněný již v odvolání uplatnil výhrady proti výsledkům znaleckého zkoumání, byť tak převážně činil z jiných důvodů. Jak bylo rovněž již naznačeno, zjištěné vady mají svůj původ v nikoli příliš pečlivé přípravě obžaloby, jež neopatřila a nepředložila soudu prvního stupně takové podklady, s jejichž využitím by bylo možné rozhodnout o vině obviněného bez jakýchkoli pochybností. Nicméně bylo povinností soudů reagovat na tuto situaci a vypořádat se s tvrzeními procesních stran tak, jak vyžadují zákonné podmínky hmotně právních ustanovení trestního zákoníku.

19. Jak vyplývá ze shora shrnutých výhrad proti právnímu posouzení skutkových zjištění soudy obou stupňů, nebylo možné na základě výsledků dokazování v této věci rozhodnout zákonným způsobem o podané obžalobě. Nejvyšší soud proto z podnětu dovolání obviněného zrušil nejen napadený

rozsudek Krajského soudu v Brně, ale i jemu předcházející rozsudek Městského soudu v Brně, protože oba jsou zatíženy vytčenými vadami. Při novém projednání věci bude třeba, aby Městský soud v Brně pečlivě vyhodnotil dosavadní důkazní situaci, ujasnil si základní skutečnosti, které je třeba zjistit pro právní kvalifikaci skutku jak ve vztahu ke znakům první nebo druhé základní skutkové podstaty trestného činu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 nebo 2 tr. zákoníku, tak případně k naplnění okolnosti podmiňující použití přísnější trestní sazby představující značnou škodu nebo škodu velkého rozsahu podle § 224 odst. 3 nebo 4 tr. zákoníku. V tomto ohledu musí soud respektovat změny trestního zákoníku ve smyslu § 2 odst. 2 tr. zákoníku, zejména zákon č. 333/2020 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 10. 2020 a mimo jiné významně zasáhl do kritérií určujících hranice škody v § 138 odst. 1 tr. zákoníku. S ohledem na vytčené vady týkající se podřazení zjištěných skutkových okolností všem znakům základní i kvalifikované skutkové podstaty přečinu způsobení úpadku podle § 224 odst. 1 písm. a), d), odst. 4 tr. zákoníku, je jasné, že dosavadní výsledky trestního řízení neumožňují právně kvalifikovat žalovaný skutek ve shodě s obžalobou, jak učinily soudy v rozhodnutích napadených dovoláním. Minimálně bude nutné doplnit dokazování za účelem objasnění ekonomického stavu společnosti R. a vlivu jednání obviněného, které se nepříznivě promítlo do hospodaření této obchodní společnosti. Soud prvního stupně musí provést taková zjištění, která povedou k určení správné alternativy základní skutkové podstaty podle § 224 odst. 1, nebo 2 tr. zákoníku. To znamená, zda vůbec byla společnost R. v úpadku až ke dni 31. 12. 2014, případně v jaké formě (platební neschopnost nebo předlužení), zda tento úpadek způsobily nebo vyvolaly konkrétní kroky obviněného spočívající v pořízení celkem 6 automobilů v letech 2013 a 2014, a též v poskytnutí finanční půjčky sobě jako fyzické osobě, jak je popsáno v obžalobě. Z výsledků dosud provedeného dokazování totiž nelze vyloučit ani odlišný skutkový závěr, podle něhož uvedená obchodní společnost byla v úpadku již dříve, tj. předtím, než obviněný realizoval vytýkané nadbytečné výdaje. Tomu by mohlo nasvědčovat konstatování znalkyně v jejím znaleckém posudku, podle něhož rozhodnutí obviněného o vyplacení podnikatelského zisku ve výši 3 400 000 Kč, které bylo přijato na valné hromadě dne 8. 4. 2014, mohlo sloužit pouze k zakrytí faktického stavu pokladny, v níž se zřejmě nenacházela tak vysoká hotovost, čímž došlo k účetnímu snížení vykazovaného stavu pokladny společnosti R. na částku 1 739 000 Kč, která pak odpovídá výši nesplacené půjčky údajně poskytnuté obviněnému jako fyzické osobě. To znamená, že by se společnost R. mohla nacházet v úpadku již předtím, než obviněný začal realizovat obžalobou vytýkané finanční výdaje na pořízení nepotřebných osobních automobilů, jimiž by tak prohloubil již existující úpadek společnosti R., a tím snížil možnost jejích věřitelů uspokojit splatné pohledávky. Zjištění odpovídající základní skutkové podstatě trestného činu má zásadní význam pro stanovení případné škody způsobené jednáním obviněného věřitelům společnosti R. Jak bylo již uvedeno v bodě 14. tohoto usnesení, při naplnění první základní skutkové podstaty přečinu způsobení úpadku představuje škodu to, co byl obviněný, resp. společnost R. alespoň v minimální výši schopen uhradit věřitelům předtím, než došlo k úpadku v důsledku realizace neúčelných a nadbytečných výdajů. V případě, že společnost R. se již v době sporných nákupů osobních vozidel a poskytnutí půjčky nacházela ve stavu úpadku, bude nutné pro určení škody zjistit rozdíl mezi tím, co byla společnost R. schopna zaplatit na úhradu pohledávek svých věřitelů před spácháním trestného činu, a po něm. Škoda v takovém případě bude odpovídat finančnímu vyčíslení zhoršení stavu úpadku o další odčerpaný majetek úpadce, který byl způsobilý k alespoň částečnému uspokojení pohledávek věřitelů (viz rozhodnutí pod č. 39/2008 Sb. rozh. tr.).

20. V novém hlavním líčení bude nutné, aby se soud prvního stupně pokusil zhojit vytčené nedostatky doplněním znaleckého posudku Mgr. J. L., pokud bude tato znalkyně schopna zodpovědět zadané otázky, případně bude nutné přibrat jiného znalce k posouzení ekonomického stavu společnosti R. v rozhodné době, zejména ve vztahu k její schopnosti hradit splatné pohledávky věřitelů, k určení doby, v níž se ocitla v úpadku, případně též k určení jeho příčin. Jelikož půjde o jeden ze zásadních důkazních prostředků, bude vhodné provést následně výslech zpracovatele posudku v hlavním líčení, aby procesní strany mohly využít právo uplatnit připomínky k výsledkům znaleckého zkoumání a

klást znalci dotazy. Následně bude povinností soudu pečlivě se vypořádat se všemi opatřenými a provedenými důkazními prostředky, zhodnotit je jednotlivě i v jejich souhrnu a svoje úvahy náležitě vyložit. Stejnou pozornost pak musí soud věnovat i odůvodnění svého právního posouzení skutkových zjištění, které musí korespondovat se zákonnými podmínkami trestní odpovědnosti pachatele přečinu způsobení úpadku jak v základní skutkové podstatě, tak rovněž při naplnění kvalifikačního znaku škody. Současně Nejvyšší soud upozorňuje, že pokud bude znovu rozhodováno o vině obviněného T. K. přečinem podle § 224 tr. zákoníku, měl by soud prvního stupně přizpůsobit popis skutku okolnostem významným pro zvolenou právní kvalifikaci, minimálně je zcela nadbytečné vyjmenovávat ve výroku o vině všechny věřitele dlužníka.

21. Nejvyšší soud si je vědom možných obtíží při zpracování znaleckého posudku za účelem zjišťování doby vzniku úpadku společnosti R. a zejména určení výše, do které byla tato obchodní společnost schopna hradit své dluhy v době před způsobením stavu úpadku a poté, co úpadek nastal. Tento rozdíl totiž bude zásadní pro zjištění výše škody, jak bylo vyloženo v bodě 14. tohoto usnesení. V současném stadiu trestního řízení nelze předjímat, nakolik bude reálné opatřit dostatečné podklady pro znalecké zkoumání skutečného ekonomického stavu společnosti R. v rozhodné době, neboť není zřejmé, zda je vůbec k dispozici úplná účetní evidence, bez níž nelze tyto odborné otázky jednoznačně zodpovědět. Potom by měl soud uvažovat o změně právní kvalifikace posuzovaného skutku na trestný čin poškození věřitele podle § 222 odst. 1 tr. zákoníku. Z obsahu trestního spisu, resp. z popisu skutku ve výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně je totiž zřejmé, že obviněný jako statutární orgán společnosti R. činil neúčelné, nadbytečné a nepotřebné výdaje z majetku této obchodní společnosti na pořízení osobních automobilů, které však nepřešly do jejího vlastnictví. Z listin založených v trestním spise vyplývá, že na úhradu kupní ceny automobilů byly převážně použity finanční prostředky z úvěrů poskytnutých společnosti R., přičemž úvěrový věřitel využil institutu zajišťovacího převodu práva podle § 2040 o. z. Smlouvou o zajišťovacím převodu práva tak společnost R. jako úvěrový dlužník dočasně převedla své vlastnické právo k automobilům ve prospěch věřitele – poskytovatele úvěru. Obviněný tedy žalovaným skutkem zcizil majetek dlužníka, který byl použitelný k alespoň částečnému uspokojení pohledávek jeho věřitelů ve výši odpovídající uhrazeným částem kupních cen a měsíčním úvěrovým splátkám v rozhodném období. Přitom společnost R. neobdržela zpět do svého majetku žádnou věc či jinou hodnotu, z níž by bylo možné uspokojit pohledávky věřitelů, neboť automobily byly předmětem majetkové jistoty úvěrových věřitelů, a to až do doby splacení dluhu (viz přiměřeně rozhodnutí č. 12/2002 Sb. rozh. tr.). Nepochybně tak obviněný vynaložením finančních částek z majetku společnosti R. bez opatření odpovídající protihodnoty způsobil nikoli malou škodu věřitelům vyjmenovaným ve výroku o vině, tedy jednal způsobem předvídaným v ustanovení § 222 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku. Pokud by v novém hlavním líčení nebylo zpochybněno, že výše zcizeného majetku odpovídá částce převyšující 2 miliony Kč, došlo by k naplnění kvalifikačního znaku v podobě způsobení značné škody podle § 222 odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, a to i se zřetelem k novému znění ustanovení § 138 odst. 1 tr. zákoníku účinnému od 1. 10. 2020. Bude tak záležet na možnostech soudu opatřit upřesnění znaleckého zkoumání ve vztahu k objasnění stavu úpadku společnosti R., jak bylo vyloženo shora. Pokud by příslušný znalec nebyl schopen poskytnout jasný závěr třeba z důvodu nedostatku nezbytných účetních podkladů, bude namístě zhodnotit zjištěné okolnosti ve vztahu k naplnění znaků trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zákoníku. Takto vyslovený právní názor Nejvyššího soudu je možné považovat za upozornění obviněného na možnou změnu právní kvalifikace stíhaného skutku, která by pro něho neznamenala zhoršení dosavadní situace, nicméně může být významná pro vedení další obhajoby a využití všech procesních práv, která obviněnému v trestním řízení náleží.

22. Vzhledem ke kasačnímu výroku je předčasné vyjadřovat se k dalším námitkám obviněného, které uplatnil ve svém dovolání a které mají procesní povahu. Nicméně Nejvyšší soud považuje za vhodné i v tomto stadiu trestního řízení reagovat na poměrně zásadní, byť opakovanou obhajobu obviněného o ekonomickém opodstatnění nákupu osobních automobilů. Obviněný poukázal na to, že pořizoval za

výhodné ceny zánovní automobily z poskytnutých úvěrů, či na leasing, tudíž společnost R. jako kupující uhradila pouze akontaci a v dalším období jen měsíční splátky, ačkoli částku odpovídající dani z přidané hodnoty obdržela v celé výši zpět krátce po nákupu. Pro svou argumentaci použil obviněný termín „provozní cash flow“, k jehož zvýšení mělo docházet nákupem luxusních vozidel prémiových značek do majetku společnosti R., v jehož důsledku obdržel kupující finanční prostředky odpovídající dani z přidané hodnoty, které byly o 11 % vyšší než výdaje na akontaci ve výši 10 % z kupní ceny a následné měsíční splátky. Právě s ohledem na povinnost vrátit přijatou částku daně z přidané hodnoty dříve, než uplynula potřebná doba, nemohl obviněný prodat starší automobily v majetku společnosti R., zvolil proto nákup dalších automobilů za účelem získání finančních prostředků k podnikání v podobě vrácené daně z přidané hodnoty. Takové úvahy však postrádají logický smysl a rovněž neodpovídají významu ekonomického pojmu „provozní cash flow“. Jde totiž o jeden ze způsobů zjišťování hospodářského výsledku podnikatelského subjektu, který je vázán výlučně na jeho provozní činnost, tedy bez vlivu dalších možných hledisek ovlivňujících stav hospodaření, např. možný prodej dlouhodobého majetku, dosažení mimořádného zisku či ztráty, různé daňové a opravné položky apod. Pojem „provozní cash flow“ tak znamená, jaký výsledek hospodaření byl sledovaným subjektem dosažen z čistě výdělečné činnosti, tedy bez vlivu účetních položek nepeněžité či mimořádné povahy. Pokud tedy společnost R. obdržela vrácením daně z přidané hodnoty po zakoupení nového automobilu finanční prostředky, nešlo vůbec o příjem z vlastního podnikání. Přitom tzv. „provozní cash flow“ vyjadřuje schopnost podnikatelského subjektu vygenerovat peníze z činnosti, pro kterou byla založena, resp. která představuje její podnikatelský záměr. Jde především o peněžní toky, které souvisejí se změnou pohledávek a závazků z obchodních vztahů, změnou zásob, úhradou daní apod. Obviněným zakoupená luxusní vozidla však negenerovala peníze z činnosti, pro kterou byla společnost R. založena, jako by tomu mohlo být například v případě pořízení stavebního stroje, který by stavební společnost využila ke svému provozu a k plnění dodavatelských smluv. Namísto toho obviněný sice obdržel určitou finanční částku z vrácené daně z přidané hodnoty, avšak současně zatížil společnost R. nejen výdajem na úhradu nemalé akontace vzhledem k vysoké ceně vozidel, ale z dlouhodobého hlediska též zvýšil její splátkovou povinnost za poskytnuté úvěry, či leasing při vědomí splácení již dříve zakoupených vozidel. Z těchto důvodů je zřejmé, že nešlo o ekonomicky výhodné nákupy, jak se snaží obviněný tvrdit, o to více, pokud starší vozidla obviněný prodal například jím ovládané obchodní společnosti T., a ta neuhradila jejich kupní cenu ve sjednané výši. Rozhodně nelze akceptovat představu obviněného o tom, že musel k podnikání používat luxusní osobní automobily pro reprezentaci a k snadnějšímu získávání nových stavebních zakázek například tím, že ke starostovi obce dojede automobilem tov. zn. Bentley, který patří mezi nejdražší vozidla na světovém trhu. Taková obrana spíše vyvolává pochybnosti o skutečně vážně míněném přesvědčení obviněného, že chtěl pozitivně ovlivnit výsledek posuzovaného trestního řízení.

IV.
Závěrečné shrnutí

23. Nejvyšší soud na podkladě dovolání obviněného T. K. po přezkoumání napadeného rozsudku a jemu předcházejícího řízení podle § 265i odst. 3, 4 tr. ř. dospěl k závěru, že obviněný uplatnil dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. důvodně. Proto podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. zrušil rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 4. 12. 2019, sp. zn. 5 To 280/2019, a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 28. 5. 2019, sp. zn. 6 T 79/2018, včetně obsahově navazujících rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. Nejvyšší soud přikázal Městskému soudu v Brně, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.